

Nowoczesne narzędzia kształcenia umiejętności postępowania się językiem obcym w codziennej praktyce oraz na rynku pracy, kształtowanie kompetencji kluczowych na lekcjach języka angielskiego w szkole podstawowej, ze szczególnym uwzględnieniem uczniów z trudnościami w uczeniu się, praca ze zróżnicowaną grupą klasową

1

**OBSZAR
JĘZYKOWY**

AUTORZY PROGRAMU

Olga
Olszewska

Anna
Szulc

Karolina
Zakrzewska

Modelowy program doskonalenia zawodowego nauczycieli opracowany w ramach projektu pn.

ŻUŁAWSKA SZKOŁA ĆWICZEŃ

w obszarze językowym – JĘZYK ANGIELSKI

**ROK
2021**

NOWOCZESNE NARZĘDZIA KSZTAŁCENIA UMIEJĘTNOŚCI
POSŁUGIWANIA SIĘ JĘZYKIEM OBCYM
W CODZIENNEJ PRAKTYCE ORAZ NA RYNKU PRACY,
KSZTAŁTOWANIE KOMPETENCJI KLUCZOWYCH
NA LEKCJACH JĘZYKA ANGIELSKIEGO W SZKOLE PODSTAWOWEJ,
ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM UCZNIÓW Z TRUDNOŚCIAMI
W UCZENIU SIĘ, PRACA ZE ZRÓŻNICOWANĄ GRUPĄ KLASOWĄ

MODELOWY PROGRAM DOSKONALENIA ZAWODOWEGO
NAUCZYCIELI OPRACOWANY W RAMACH PROJEKTU
PN. „ŻUŁAWSKA SZKOŁA ĆWICZEŃ”
W OBSZARZE JĘZYKOWYM – JĘZYK ANGIELSKI

AUTOR PROGRAMU	PODPIS AUTORA
OLGA OLSZEWSKA	
ANNA SZULC	
KAROLINA ZAKRZEWSKA	

WYKONAWCA

EDUKATOR Bogdan Olszewski
80-264 Gdańsk, ul. Dmowskiego 15/6
NIP: 9570283896

CELE OGÓLNE PROGRAMU

Doskonalenie umiejętności metodycznych nauczycieli języka angielskiego szkoły podstawowej, w zakresie rozwoju u uczniów kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych niezbędnych na rynku pracy, obejmujących:

- umiejętność posługiwania się językami obcymi, w tym językiem polskim jako językiem obcym,
- umiejętność czytania ze zrozumieniem,
- kreatywność,
- innowacyjność,
- przedsiębiorczość,
- krytyczne myślenie,
- rozwiązywanie problemów,
- umiejętność uczenia się,
- umiejętność pracy zespołowej w kontekście środowiska pracy,
- nauczania eksperymentalnego,
- metod zindywidualizowanego podejścia do ucznia.

CELE SZCZEGÓŁOWE

Wyposażenie nauczycieli w wiedzę i umiejętności niezbędne do pracy ze zróżnicowanym zespołem klasowym ze szczególnym uwzględnieniem uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi; kształtowanie umiejętności korzystania z narzędzi do projektowania nowoczesnych zindywidualizowanych zajęć z zakresu nauczania języka angielskiego oraz prowadzenia zindywidualizowanego procesu edukacji z w celu rozwijania praktycznych kompetencji językowych oraz gotowości i zdolności dzieci do twórczego myślenia.

EFEKTY – UMIEJĘTNOŚCI NABYTE PRZEZ UCZESTNIKÓW

MODUŁ I:

Uczestnik szkolenia:

1. Określa, jakie kompetencje będą potrzebne uczniom w dalszej edukacji oraz na rynku pracy.
2. Identyfikuje, na podstawie wykonanych ćwiczeń, kompetencje kluczowe.
3. Projektuje atrakcyjne zajęcia, podczas których kształtowanych jest wiele kompetencji jednocześnie.
4. Określa, jakie kompetencje są niezbędne w erze informacyjnej, charakteryzuje zjawiska i trendy w edukacji XXI wieku.

MODUŁ II:

Uczestnik szkolenia:

1. Planuje lekcje angielskiego w oparciu o piramidę uczenia się.
2. Stosuje narzędzia efektywnego procesu uczenia się uczniów.
3. Korzysta z aplikacji multimedialnych.
4. Tworzy interaktywne ćwiczenia.
5. Projektuje atrakcyjne, zindywidualizowane lekcje języka angielskiego w oparciu o nowoczesne metody i formy pracy.

MODUŁ III:

Uczestnik szkolenia:

1. Określa problemy pojawiające się w pracy ze zróżnicowaną grupą.
2. Identyfikuje dysfunkcje i wynikające z nich trudności ucznia.
3. Na podstawie posiadanych informacji potrafi rozpoznać deficyty u ucznia (ADHD, niepełnosprawność intelektualna w stopniu lekkim, spektrum autyzmu, uczeń z zaburzeniami w komunikowaniu się, uczeń zagrożony niedostosowaniem społecznym, dysleksja, eurosieroctwo).
4. Korzysta z dokumentacji ucznia z SPE w celu dobrania najkorzystniejszych form i metod pracy.

UCZESTNICZY

1. Wymagania wstępne:
 - nauczyciele języka angielskiego i nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej, uczący języka angielskiego,
 - pracujący w szkołach ogólnodostępnych,
2. Planowana liczba uczestników szkolenia: 15 osób.

ORGANIZACJA SZKOLENIA

1. Ogólna liczba godzin dydaktycznych: **18**
w tym:
 - a) wykładów: **3**
 - b) warsztatów: **15**
2. Ramy czasowe realizacji poszczególnych części:
3 dni po 6 godzin dydaktycznych
3. Planowane terminy rozpoczęcia i zakończenia szkolenia:
październik – grudzień 2021 r.
4. Miejsce realizacji:
Specjalny Ośrodek Szkolno-wychowawczy im. Ireny Sendlerowej w Nowym Dworze Gdańskim, ul. Warszawska 52

ZASOBY

1. Pomieszczenia:
sala wykładowa lub ćwiczeniowa wyposażona w komputery.
2. Sprzęt:
komputer dla każdego uczestnika, rzutnik, ekran.
3. Materiały dydaktyczne:
materiały dla uczestników, kartki formatu plakatowego, kartki A4, kolorowe markery, kolorowe kartki samoprzylepne, masa mocująca.

WYKAZ LITERATURY

BIBLIOGRAFIA:

- Bogdanowicz M., Adryjanek A., *Uczeń z dysleksją w szkole. Poradnik nie tylko dla polonistów*, Gdynia 2004.
- Bogdanowicz M., Czabaj R., *Modelowy system profilaktyki i pomocy psychologiczno-pedagogicznej ucznia z dysleksją*, Gdańsk 2008.
- Brejnak W., *Dysleksja*, Warszawa 2003.
- Budzińska A., Wójcik M., *Zespół Aspergera. Księga pytań i odpowiedzi*, Wydawnictwo Harmonia, Kraków 2010.
- Butkiewicz A., Bogdanowicz K., *Dyslexia in the English Classroom: techniki nauczania języka angielskiego uczniów z dysleksją*. Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2004.
- Delaney T., *101 ćwiczeń, gier i zabaw dla dzieci z autyzmem, Zespołem Aspergera i zaburzeniami integracji sensorycznej*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2017.
- Dembo M.H., *Stosowana psychologia wychowawcza*, Warszawa 1997.
- Elliott J., Place M., *Dzieci i młodzież w kłopotcie*, Warszawa 2000.
- Grygier U., Sikorska I., *Mój uczeń pracuje inaczej. Wskazówki metodyczne*, Kraków 2008.
- *Jak organizować edukację uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi?* Przewodnik MEN, Warszawa 2010.
- Kaczmarzyk M., *Szkoła neuronów*, Wydawnictwo Dobra Literatura RM, Słupsk 2017.
- Knoblauch J., *Sztuka uczenia się*, Vocatio, Warszawa 2005.
- Kowaluk M., *Efektywność terapii pedagogicznej dzieci z trudnościami w uczeniu się*, Lublin 2009.
- Kubiczek B., *Sztuka oceniania*, Opole 2018.
- Majewska-Opiełka I., *Jak mówić, by nas słuchano*, GWP, Gdańsk 2010.
- Malchiodi C., *Arteterapia*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2014.
- Moran P., *Efektywna komunikacja z osobami ze spektrum autyzmu*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2017.
- Niemierko B., *Między oceną szkolną a dydaktyką. Bliżej dydaktyki*, Warszawa 1997.
- Pisula E., *Autyzm, przyczyny, symptomy, terapia*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2018.
- *Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, Materiały dla nauczycieli.
- Winter M., *Zespół Aspergera. Co nauczyciel wiedzieć powinien*, Wydawnictwo Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2011.
- Zaręba J., *Krótką historia psychologii*, Wydawnictwo RM, Warszawa 2018.

AKTY PRAWNE:

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r. poz. 356).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz.U. z 2017 r. poz. 1578).

ŹRÓDŁA INTERNETOWE:

- https://www.ted.com/talks/sir_ken_robinson_how_to_escape_education_s_death_valley/transcript?language=pl#t-175277mierci
- <https://www.youtube.com/watch?v=zFvqEKbnJiU>

- <https://learningapps.org/>
- <https://wordwall.net/>
- <https://quizizz.com/>
- <https://www.eduelo.pl/>
- <https://www.ekreda.pl/>
- <https://www.genial.ly/>
- <https://www.youtube.com/watch?v=AR4BuswXp5c>

WYKAZ MATERIAŁÓW DLA UCZESTNIKÓW

Materiały autorskie w postaci wydruku i zamieszczenia ich na stronie „Doskonalenie w sieci”:

1. „Autoportret na dzień dobry” – szablon ćwiczenia,
2. „Kompetencje kluczowe” – prezentacja multimedialna,
3. „Przeczytaj polecenie” – tekst do ćwiczenia,
4. „Kompetencje językowe” – prezentacja multimedialna,
5. „Most” – polecenie do ćwiczenia,
6. „Zjawiska i trendy w edukacji XXI wieku” – prezentacja multimedialna,
7. „Bez motywacji nawet krowa nie machnie ogonem” – tekst do ćwiczenia,
8. „Metody efektywnej nauki” – materiały pomocnicze,
9. Przykładowa dokumentacja – przykładowe dokumenty specjalistyczne – IPET, WOFU, orzeczenie i opinia PP,
10. „Analiza przypadku” – przykładowy dokument IPET,
11. „Grupy eksperckie” – wydrukowane materiały,
12. „Prezentacja przypadku” – tekst do analizy.

ZAŁĄCZNIKI

1. OPIS TREŚCI DOSKONALENIA Z PODZIAŁEM NA SESJE TEMATYCZNE
– załącznik nr 1
2. HARMONOGRAM Z PODZIAŁEM NA PRZEDMIOT/TEMATYKĘ,
NARZĘDZIA/METODY, FORMĘ ZAJĘĆ, WYMIAR ZAJĘĆ
– załącznik nr 2
3. WSKAŹNIK POMIARU EFEKTÓW (ankieta)
– załącznik nr 3
4. WYKAZ MULTIMEDIÓW ZAŁĄCZONYCH W FORMIE ELEKTRONICZNEJ
– załącznik nr 4
5. MATERIAŁY DO ĆWICZEŃ
– załącznik nr 5

Załącznik Nr 1

OPIS TREŚCI DOSKONALENIA Z PODZIAŁEM NA SESJE TEMATYCZNE

Lp.	Nazwa modułu Tematy poszczególnych sesji	Liczba godz.	Forma pracy: wykład /warsztaty	Formy zaliczenia
I	<p>Kształtowanie kompetencji kluczowych uczniów na zajęciach języka angielskiego.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kompetencje kluczowe – jakie oczekiwania stawia przed młodymi ludźmi szybko zmieniający się świat? 2. Kompetencje kluczowe na lekcjach języka angielskiego. 3. Jakie wyzwania stawia przed nauczycielami współczesna edukacja? 	6	Warsztaty z wykładem wprowadzającym do ćwiczeń.	Obecność, aktywny udział w zajęciach.
II	<p>Metody projektowania nowoczesnych, atrakcyjnych, zindywidualizowanych lekcji języka angielskiego.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Piramida uczenia się. Analogowe metody pracy na lekcji. 2. Cyfrowe, interaktywne metody pracy na lekcji. 	6	Warsztaty z wykładem wprowadzającym do ćwiczeń.	Obecność, aktywny udział w zajęciach.
III	<p>Efektywna praca ze różnicowaną grupą klasową.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Projektowanie procesu uczenia się uczniów w różnicowanej grupie klasowej. 2. Dostosowanie metod i form pracy do indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów. 3. Indywidualizacja metod pracy na podstawie analizy przypadku. 	6	Warsztaty z wykładem wprowadzającym do ćwiczeń.	Obecność, aktywny udział w zajęciach.

HARMONOGRAM SZKOLENIA

MODUŁ I – godzin 6

Temat: Kształtowanie kompetencji kluczowych uczniów na lekcjach języka angielskiego.

CELE OPERACYJNE – ZAKŁADANE EFEKTY

Uczestnik szkolenia:

1. Określa, jakie kompetencje będą potrzebne uczniom w dalszej edukacji oraz na rynku pracy.
2. Identyfikuje, na podstawie wykonanych ćwiczeń, kompetencje kluczowe.
3. Projektuje atrakcyjne zajęcia, podczas których kształtowanych jest wiele kompetencji jednocześnie.

METODY I FORMY REALIZACJI

Szkolenie prowadzone będzie z wykorzystaniem technik interaktywnych, angażujących uczestników i wyzwających twórcze myślenie. Uczestnicy będą mieli możliwość dzielenia się własnymi doświadczeniami i pomysłami dotyczącymi kształcenia kompetencji kluczowych i umiejętności uniwersalnych. W trakcie części ćwiczeń uczestnicy będą korzystali z technologii komputerowej.

W trakcie zajęć zastosowane zostaną następujące metody i formy realizacji:

- mini wykład wprowadzający do ćwiczenia lub podsumowujący ćwiczenie,
- projekcja filmu,
- dyskusja,
- zajęcia warsztatowe prowadzone metodami aktywizującymi,
- zajęcia wykorzystujące techniki twórczego myślenia,
- praca indywidualna i zespołowa z wykorzystaniem programów multimedialnych.

SZCZEGÓŁOWY OPIS TREŚCI, METOD I FORM REALIZACJI

SESJA I – 1,5 godziny

Temat: Kompetencje kluczowe – jakie wyzwania stawia przed młodymi ludźmi szybko zmieniający się świat?

Opis treści	Opis metod i form realizacji	Materiały	Wymiar czasu
<ul style="list-style-type: none">• przywitanie,• przedstawienie celów, treści i korzyści ze szkolenia.	<ul style="list-style-type: none">• mini wykład.	<ul style="list-style-type: none">• projektor,• slajdy.	15 minut

<ul style="list-style-type: none"> ćwiczenie 1 „Autoportret na dzień dobry” – przedstawienie się uczestników (doświadczenie zawodowe, doświadczenie w pracy z uczniami o różnych możliwościach i deficytach, oczekiwania odnośnie szkolenia), omówienie narzędzia. 	<ul style="list-style-type: none"> ćwiczenie indywidualne – szablon do wypełnienia przez każdego uczestnika, prezentacja. 	<ul style="list-style-type: none"> szablon dla każdego uczestnika. 	20 minut
<ul style="list-style-type: none"> przedstawienie zasad pracy na szkoleniu. 	<ul style="list-style-type: none"> przedstawienie zasad z możliwością uzupełnienia przez uczestników. 	<ul style="list-style-type: none"> flipchart, flamastry. 	5 minut
<ul style="list-style-type: none"> „Czy wiesz, że?” – projekcja filmu, rozmowa na temat szybko zmieniającego się świata i potrzeb, które pociągają za sobą zmiany (w tym w edukacji), wnioski do pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> projekcja filmu. 	<ul style="list-style-type: none"> projektor, laptop. 	10 minut
<ul style="list-style-type: none"> co wiem o kompetencjach kluczowych?, rozmowa o rozumieniu i klasyfikacji pojęcia kompetencje kluczowe. 	<ul style="list-style-type: none"> rozmowa kierowana, „Burza mózgów”, wyniki pracy na bieżąco zapisywane na flipcharcie. 	<ul style="list-style-type: none"> flipchart, biały papier, mazaki. 	10 minut
<ul style="list-style-type: none"> kompetencje kluczowe – porządkowanie informacji, założenia, teoria, obowiązujące akty prawne. 	<ul style="list-style-type: none"> wykład interaktywny. 	<ul style="list-style-type: none"> projektor, slajdy. 	30 minut

SESJA II – 1,5 godziny

Temat: Kształtowanie kompetencji kluczowych na lekcjach języka angielskiego.

Opis treści	Opis metod i form realizacji	Materiały	Wymiar czasu
<ul style="list-style-type: none"> ćwiczenie 1 „Przeczytaj polecenie” – po wykonaniu ćwiczenia rozmowa dotycząca czytania ze zrozumieniem, istoty czytania pleceń, obecności języka w naszym życiu, wnioski do pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> ćwiczenie indywidualne, dyskusja. 	<ul style="list-style-type: none"> tekst ćwiczenia – załącznik nr 5. 	15 minut
<ul style="list-style-type: none"> kompetencje językowe i ich znaczenie w życiu. 	<ul style="list-style-type: none"> rozmowa kierowana oparta na prezentacji multimedialnej. 	<ul style="list-style-type: none"> laptop, projektor. 	15 minut

<ul style="list-style-type: none"> • ćwiczenie 2 „Kompetencje” – jakie kompetencje i jakimi metodami kształtujemy w codziennej pracy na lekcjach języka angielskiego? 	<ul style="list-style-type: none"> • ćwiczenie w parach, • notatki z doświadczenia w pracy, • prezentacja wyników na forum grupy metodą „Śnieżnej kuli”. 	<ul style="list-style-type: none"> • kartki papieru, • flipchart, • flamastry, • fiszki. 	25 minut
<ul style="list-style-type: none"> • ćwiczenie 3 „Most” – kształtowanie wielu kompetencji za pomocą jednego ćwiczenia. Uczestnicy otrzymują wydrukowane polecenie, na podstawie którego mają wykonać most z papieru. Po wykonaniu zadania i wysnuciu wniosku otrzymują dodatkowe polecenie – kształtujące kompetencje językowe. 	<ul style="list-style-type: none"> • ćwiczenie w parach. 	<ul style="list-style-type: none"> • polecenie, • taśma klejąca, • kartki A4, • tablet/laptop podłączony do Internetu, • samochodziki. 	35 minut

SESJA III – 1,5 godziny

Temat: Jakie wyzwania stawia przed nauczycielami współczesna edukacja?

Opis treści	Opis metod i form realizacji	Materiały	Wymiar czasu
<ul style="list-style-type: none"> • film „Edukacyjna dolina śmierci” – podczas projekcji filmu uczestnicy tworzą notatki – wyzwania współczesnej edukacji, wnioski do pracy zawodowej. 	<ul style="list-style-type: none"> • wystąpienie Kena Robinsona podczas konferencji TED, • projekcja filmu. 	<ul style="list-style-type: none"> • laptop, • projektor, • https://www.ted.com/talks/sir_ken_robinson_how_to_escape_education_s_death_valley/transcript?language=pl#t-175277mierci 	40 minut
<ul style="list-style-type: none"> • zjawiska i trendy w edukacji XXI wieku – kreatywność, indywidualizacja, pokolenie cyfrowe, uczenie się przez całe życie, poszukiwanie i przetwarzanie informacji, zmiany na rynku pracy, • doświadczenia z pracy zawodowej uczestników oraz wnioski do pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> • rozmowa kierowana oparta na prezentacji multimedialnej. 	<ul style="list-style-type: none"> • laptop, • rzutnik. 	20 minut

<ul style="list-style-type: none"> • przykład dobrych praktyk w kształtowaniu kompetencji kluczowych na lekcjach w klasach I-III, na przykładzie Zespołu Szkół w Radowie Małym, • wnioski do pracy – co i jakim stopniu uczestnicy mogą wykorzystać w pracy, co ich zainspirowało? 	<ul style="list-style-type: none"> • notowanie wniosków, • „Burza mózgów”. 	<ul style="list-style-type: none"> • laptop, • rzutnik, • biały papier, • https://www.youtube.com/watch?v=zFvqeKbnJiU 	25 minut
<ul style="list-style-type: none"> • podsumowanie pierwszego dnia szkolenia, wprowadzenie do klejonego modułu. 	<ul style="list-style-type: none"> • uczestnicy wyrażają opinię odnośnie szkolenia, wypełniając przygotowany wcześniej formularz Google. 	<ul style="list-style-type: none"> • formularz Google. 	5 minut

MODUŁ II – 6 godzin

Temat: Metody projektowania nowoczesnych, atrakcyjnych, zindywidualizowanych lekcji języka angielskiego.

CELE OPERACYJNE – ZAKŁADANE EFEKTY

Uczestnik szkolenia:

1. Planuje lekcje angielskiego w oparciu o piramidę uczenia się.
2. Stosuje narzędzia zwiększające efektywność procesu uczenia się uczniów.
3. Korzysta z aplikacji multimedialnych.
4. Tworzy interaktywne ćwiczenia.
5. Projektuje atrakcyjne, zindywidualizowane lekcje języka angielskiego w oparciu o nowoczesne metody i formy pracy.

METODY I FORMY REALIZACJI

Moduł realizowany będzie z wykorzystaniem nowoczesnych technologii, angażujących uczestników i wyzwających twórcze myślenie. Uczestnicy będą mieli możliwość dzielenia się własnymi doświadczeniami w pracy opartej na TIK, w tym pracy podczas nauczania zdalnego.

W trakcie zajęć zastosowane zostaną następujące metody i formy realizacji:

- mini wykład wprowadzający do ćwiczenia lub podsumowujący ćwiczenie,
- prezentacja urządzeń TIK,
- dyskusja,
- zajęcia warsztatowe w grupach prowadzone metodami aktywizującymi,
- „Kula śnieżna”,
- „Burza mózgów”,
- praca indywidualna i zespołowa z wykorzystaniem programów multimedialnych.

SESJA I – 1,5 godziny**Temat:** Piramida uczenia się. Analogowe metody pracy na lekcji.

Opis treści	Opis metod i form realizacji	Materiały	Wymiar czasu
<ul style="list-style-type: none"> • omówienie piramidy uczenia się, • z jakich efektywnych metod korzystamy na lekcjach języka angielskiego?, • omówienie wybranych metod, • zaprezentowanie strony internetowej będącej skarbnicą inspiracji do pracy metodą projektu, • wnioski do pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> • grupy 4-osobowe, • efekty pracy zaprezentowane metodą „Kuli śnieżnej”. 	<ul style="list-style-type: none"> • laptop, • rzutnik, • Projektanciedukacji.pl • tablety/laptopy dla uczestników, • slajd – piramida uczenia się. 	30 minut
<ul style="list-style-type: none"> • ćwiczenie 1 „Bez motywacji nawet krowa nie machnie ogonem” – uczestnicy szkolenia mają za zadanie uważne przeczytanie tekstu w ciągu 10 minut i zapamiętanie jak najwięcej informacji, stosując dowolną metodę, • rozmowa o zastosowanych metodach zapamiętania czytanych informacji, • dyskusja na temat tego, jaki wpływ na wyniki w nauce ma motywacja ucznia i co wpływa na jej poziom, • wnioski do pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> • praca indywidualna, • „Burza mózgów”, • dyskusja. 	<ul style="list-style-type: none"> • wydrukowany tekst ćwiczenia dla każdego uczestnika. 	30 minut
<ul style="list-style-type: none"> • metody efektywnej nauki stosowane w nauce języka angielskiego: technika haków pamięciowych, technika słowa – klucza, • wnioski do pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> • wprowadzenie do zadania, • ćwiczenie indywidualne. 	<ul style="list-style-type: none"> • materiały do metod efektywnej nauki. 	30 minut

SESJA II – 3 godziny**Temat:** Cyfrowe, interaktywne metody pracy na lekcji.

Opis treści	Opis metod i form realizacji	Materiały	Wymiar czasu
<ul style="list-style-type: none"> • jakim sprzętem dysponują szkoły, z czego i w jaki sposób korzystają nauczyciele?, • prezentacja zasobów SOSW: magiczny dywan i ściana, roboty, okulary VR, tablice smart, pomoce dydaktyczne, mówiki, • sposoby pozyskania sprzętu. 	<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystanie w praktyce zasobów SOSW, • rozmowa, prezentacja zasobów. 	<ul style="list-style-type: none"> • sprzęt SOSW. 	60 minut

<ul style="list-style-type: none"> • aplikacje: <ul style="list-style-type: none"> ♦ Learningapps, ♦ Wordwall, ♦ Quizizz, ♦ E-kreda, ♦ Genialy, ♦ Eduelo, ♦ Whiteboard, • założenie konta, stworzenie ćwiczenia, które następnie wykonują pozostali uczestnicy, analiza wyników, • wnioski do pracy, możliwość wykorzystania nowych umiejętności w pracy zawodowej. 	<ul style="list-style-type: none"> • uczestnicy tworzą ćwiczenie z wykorzystaniem dwóch wybranych aplikacji. 	<ul style="list-style-type: none"> • laptopy/tablety, • https://learningapps.org/ • https://wordwall.net/ • https://quizizz.com/ • https://www.eduelo.pl/ • https://www.ekreda.pl/ • https://www.genial.ly/ 	60 minut
<ul style="list-style-type: none"> • formularze Google – test, ankieta, • stworzenie ćwiczenia, które następnie wykonują pozostali uczestnicy, analiza wyników, • wnioski do pracy, możliwość wykorzystania nowych umiejętności w pracy zawodowej. 	<ul style="list-style-type: none"> • uczestnicy tworzą test lub ankietę za pomocą aplikacji Google. 	<ul style="list-style-type: none"> • laptopy/tablety, • Google.pl 	50 minut
<ul style="list-style-type: none"> • podsumowanie dnia za pomocą aplikacji multimedialnej. 	<ul style="list-style-type: none"> • uczestnicy dzielą się swoją opinią na temat przydatności szkolenia, wypełniając multimedialny formularz. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kahoot.it 	10 minut

Moduł III – 6 godzin

Temat: Efektywna praca ze różnicowaną grupą klasową.

CELE OPERACYJNE – ZAKŁADANE EFEKTY

Uczestnik szkolenia:

1. Określa problemy pojawiające się w pracy ze zróżnicowaną grupą.
2. Identyfikuje dysfunkcje i wynikające z nich trudności ucznia.
3. Na podstawie posiadanych informacji potrafi rozpoznać deficyty u ucznia (ADHD, niepełnosprawność intelektualna w stopniu lekkim, spektrum autyzmu, uczeń z zaburzeniami w komunikowaniu się, uczeń zagrożony niedostosowaniem społecznym, dysleksja, eurosieroctwo).
4. Dobiera, odpowiednie dla danej dysfunkcji, indywidualne metody pracy z uczniem.

METODY I FORMY REALIZACJI

Moduł realizowany będzie z wykorzystaniem technik angażujących uczestników i wyzwających krytyczne myślenie. Uczestnicy będą mieli możliwość dzielenia się własnymi doświadczeniami nabytymi podczas pracy w szkołach ogólnodostępnych.

W trakcie zajęć zastosowane zostaną następujące metody i formy realizacji:

- mini wykład wprowadzający do ćwiczenia lub podsumowujący ćwiczenie,
- rozmowa kierowana,
- projekcja filmu,
- „Burza mózgów”,
- dyskusja,
- zajęcia warsztatowe prowadzone metodami aktywizującymi,
- praca w grupach eksperckich,
- analiza dokumentów.

SZCZEGÓŁOWY OPIS TREŚCI, METOD I FORM REALIZACJI

SESJA I – 1,5 godziny

Temat: Projektowanie procesu uczenia się uczniów w różnicowanej grupie klasowej.

Opis treści	Opis metod i form realizacji	Materiały	Wymiar czasu
<ul style="list-style-type: none"> • film „Niepokonani” – historia niepełnosprawnej w stopniu umiarkowanym uczennicy SOSW – pokonywane trudności, wykorzystywane możliwości, odnoszone sukcesy, • analiza przypadku, • wnioski do pracy zawodowej. 	<ul style="list-style-type: none"> • projekcja filmu, • dyskusja. 	<ul style="list-style-type: none"> • laptop, • projektor, • https://www.youtube.com/watch?v=AR4BuswXp5c 	30 minut
<ul style="list-style-type: none"> • jakich trudności doświadczają i jakie sukcesy odnoszą nauczyciele, pracując ze zróżnicowaną grupą uczniów? 	<ul style="list-style-type: none"> • „Burza mózgów”, • zapis trudności i sukcesów na dwóch osobnych arkuszach papieru. 	<ul style="list-style-type: none"> • duże arkusze papieru, • flipchart, • flamastry. 	20 minut
<ul style="list-style-type: none"> • metoda pracy z uczniami z dysfunkcjami – metoda projektu na lekcji języka angielskiego, • schemat projektu, • planowanie, jak włączyć uczniów z dysfunkcjami do pracy przy projekcie, aby mogli się zaangażować, współpracować w grupie i by czuli moc sprawczą, • wnioski do pracy zawodowej. 	<ul style="list-style-type: none"> • praca w grupach 4-osobowych. 	<ul style="list-style-type: none"> • papier, • flamastry. 	40 minut

SESJA II – 1,5 godziny

Temat: Dostosowanie metod i form pracy do indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów.

Opis treści	Opis metod i form realizacji	Materiały	Wymiar czasu
<ul style="list-style-type: none"> • edukacja włączająca – cele, środki, przewidywane korzyści, wymagania, oczekiwane postawy, • wnioski do pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> • wykład multimedialny angażujący uczestników, • dyskusja. 	<ul style="list-style-type: none"> • laptop, • projektor. 	30 minut
<ul style="list-style-type: none"> • zapoznanie uczestników z dokumentacją: IPET, WOPFU, opinia, orzeczenie PPP. 	<ul style="list-style-type: none"> • rozmowa kierowana. 	<ul style="list-style-type: none"> • dokumenty w wersji papierowej. 	30 minut
<ul style="list-style-type: none"> • ćwiczenie 1 „Analiza przypadku” – uczestnicy dzielą się na grupy otrzymują przykładowy IPET i opracowują wskazane zagadnienia (np. na podstawie zaleceń poradni i opinii wychowawcy opracowują metody i formy pracy). 	<ul style="list-style-type: none"> • praca w grupach 2-osobowych. 	<ul style="list-style-type: none"> • dokumenty. 	30 minut

SESJA III – 1,5 godziny

Temat: Indywidualizacja metod pracy z uczniem na podstawie analizy przypadku.

Opis treści	Opis metod i form realizacji	Materiały	Wymiar czasu
<ul style="list-style-type: none"> • film „Autyzm wprowadza zmysły w błąd”, • doświadczenia nauczycieli w pracy z dziećmi ze spektrum autyzmu, • wnioski do pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> • projekcja filmu, • dyskusja. 	<ul style="list-style-type: none"> • laptop, • projektor, • https://www.youtube.com/watch?v=vzr5VjpHHW4 	15 minut

<ul style="list-style-type: none"> • ćwiczenie 1 „Grupy eksperckie” – uczestnicy dzielą się na grupy (liczba w zależności od występujących deficytów), każdy zajmuje się problemem, z którym ma do czynienia w codziennej pracy: <ul style="list-style-type: none"> ♦ autyzm wysoko funkcjonujący, ♦ zespół Aspergera, ♦ uczeń zagrożony niedostosowaniem społecznym, ♦ eurosieroctwo, ♦ niepełnosprawność w stopniu lekkim, ♦ dysleksja, • uczestnicy otrzymują materiały dotyczące zagadnień, opracowują je w grupach, wypisują wnioski i przedstawiają w formie plakatu. 	<ul style="list-style-type: none"> • praca w grupach eksperckich, • plakat. 	<ul style="list-style-type: none"> • flipchart, • flamastry, • kartki papieru, • materiały dotyczące deficytów. 	35 minut
<ul style="list-style-type: none"> • ćwiczenie 2 „Prezentacja przypadku” – analiza przypadku 9-latki zmagającej się z problemami natury psychicznej i emocjonalnej. Analiza przyczyn i skutków zaistniałej sytuacji, form pomocy, narzędzi pracy, • rozmowa o podobnych przypadkach z doświadczenia. 	<ul style="list-style-type: none"> • ćwiczenia indywidualne, • dyskusja. 	<ul style="list-style-type: none"> • wydrukowany tekst do analizy dla każdego uczestnika. 	30 minut
<ul style="list-style-type: none"> • podsumowanie szkolenia i wnioski do pracy zawodowej. 	<ul style="list-style-type: none"> • uczestnicy są proszeni o opinię – które elementy wprowadzone podczas szkolenia zostaną wykorzystane w codziennej pracy (pakują je do walizki), a które okazują się nieprzydatne, nieinteresujące (wyrzucają je do kosza). 	<ul style="list-style-type: none"> • „Walizka i kosz”. 	10 minut

Załącznik nr 3

WSKAŹNIK POMIARU EFEKTÓW

Odpowiedz na pytania, zaznaczając odpowiedni kolor:

Kolor zielony – zagadnienie opanowane w stopniu satysfakcjonującym,

Kolor żółty – zagadnienie opanowane w stopniu niepełnym,

Kolor pomarańczowy – zagadnienie opanowane w stopniu niewystarczającym.

1.	Potrafię określić kompetencje, które będą potrzebne uczniom w dalszej edukacji oraz na rynku pracy.			
2.	Projektuję atrakcyjne zajęcia, podczas których kształtowanych jest wiele kompetencji jednocześnie.			
3.	Wiem, jakie kompetencje są niezbędne w erze informacyjnej, znam zjawiska i trendy w edukacji XXI wieku.			
4.	Planuję lekcje angielskiego w oparciu o piramidę uczenia się.			
5.	Stosuję narzędzia efektywnego procesu uczenia się uczniów.			
6.	Stosuję nowoczesne narzędzia edukacyjne.			
7.	Korzystam z aplikacji multimedialnych, tworzę interaktywne ćwiczenia edukacyjne.			
8.	Potrafię zaprojektować atrakcyjne, zindywidualizowane lekcje języka angielskiego w oparciu o nowoczesne metody i formy pracy.			
9.	Rozpoznaję podłoże problemów pojawiających się w pracy ze zróżnicowaną grupą.			
10.	Identyfikuję dysfunkcje i wynikające z nich trudności ucznia..			
11.	Wiem, w jaki sposób korzystać z dokumentacji ucznia ze SPE, by dobrać jak najlepsze metody i formy nauczania.			
12.	Indywidualizuję i dostosowuję metody i formy pracy, w tym sposób komunikowania się z uczniem, do możliwości uczniów.			

Załącznik nr 4

WYKAZ MULTIMEDIÓW ZAŁĄCZONYCH W FORMIE ELEKTORNICZNEJ

1. „Wyzwania współczesnej edukacji” – prezentacja multimedialna, opracowanie własne.
2. „Kompetencje kluczowe” – prezentacja multimedialna, opracowanie własne.

MATERIAŁY DO ĆWICZEŃ

1. „Autoportret na dzień dobry”,
2. „Przeczytaj polecenie”,
3. „Most”,
4. „Bez motywacji nawet krowa nie machnie ogonem”,
5. „Metody efektywnej nauki”,
6. „Prezentacja przypadku”.

1. „AUTOPORTRET NA DZIEŃ DOBRY”

Autoportret
na dzień dobry

czyli TO i OWO o mnie

Oto moje ZAINTERESOWANIA i PASJE

Lubię to!

Jestem dobry/-a w:

To dla mnie WAŻNE

Moje OCZEKIWANIA

Moje wyjątkowe WSPOMNIENIA

Moje EMOCJE związane z PRACĄ

Nie lubię...

Moje PLANY i Cele

Mam OBAWY...

Moje MARZENIA

To JA... Przedstawiam się...

5 moich ważnych cech charakteru

2. „PRZECZYTAJ POLECENIE”

Instrukcja:

Na wykonanie zadania masz 3 minuty.

Wypełnij poniższe polecenia. Przedtem wszystkie dokładnie przeczytaj.

1. Weź długopis do ręki.
2. W prawym górnym rogu tej kartki napisz swoje imię.
3. W lewym górnym rogu tej kartki napisz datę i miejsce urodzenia.
4. Policz okna w tym pomieszczeniu i napisz liczbę przy punkcie 4.
5. Narysuj kontury koperty ze znaczkiem.
6. Przy numerze tego polecenia napisz jedno słowo określające dzisiejszą pogodę.
7. Podkreśl drugi wyraz w pierwszym poleceniu.
8. Napisz dzisiejszą datę przy numerze tego polecenia.
9. Zakreśl kółkiem numer polecenia nr 8.
10. Napisz obok swoje nazwisko od końca.
11. Na dole kartki narysuj kota.
12. Gdy przeczytasz wszystkie polecenia, wykonaj tylko pierwsze i drugie.
13. Myśl przy wykonywaniu poleceń. Powodzenia 😊

3. „MOST”

Z dostępnych materiałów zbudujcie most, po którym przejedzie miniaturowe auto.

Most ma mieć długość 0,35 m, a wysokość filarów ma $\frac{3}{5}$ długości mostu.

Most powinien mieć wjazd i zjazd.

Do tego każda grupa otrzymuje dodatkowe polecenie.

Grupa 1

Nazwijcie swój most nazwą najdłuższego mostu w Europie i przygotujcie ulotkę reklamującą wasz most w języku angielskim.

Grupa 2

Nazwijcie swój most nazwą mostu z fontannami zbudowanego na innym moście. Przygotujcie ofertę w języku angielskim zachęcającą do wycieczki po mieście, w którym ten most się znajduje.

Grupa 3

Nazwijcie swój most nazwą mostu wiszącego zbudowanego na okazję wystawy Expo 92. Przygotujcie zaproszenie do udziału w Expo w języku angielskim.

Grupa 4

Nazwijcie swój most nazwą mostu zbudowanego w XVII w. przez Szacha Abbasa II. Przygotujcie krótką informację prasową w języku angielskim na temat religii dominującej w kraju, w którym ten most się znajduje.

4. „BEZ MOTYWACJI NAWET KROWA NIE MACHNIE OGONEM”

Wiadomo, że bez motywacji nawet krowa nie machnie ogonem. Motywacja jest siłą sprawczą, motorem napędzającym nasze działania. Ale skąd się bierze i czym właściwie jest ta motywacja? Istnieją dziesiątki jej definicji. Na nasze potrzeby określimy ją praktycznie, tak aby z tej definicji od razu skorzystać.

Motywacja to znajomość odpowiedzi na podstawowe pytanie: „Dlaczego?”. („Dlaczego się uczysz?”, „Dlaczego chodzisz do szkoły?”). Zastanówmy się nad tym prostym zagadnieniem i spróbujmy zebrać fakty.

Żyjemy w erze komputerów, kosmicznych podróży i zaawansowanych technologii. Na rynku pracy wiedza stała się poszukiwanym towarem, za który pracodawca jest gotowy słono zapłacić, aby nadażyć za dynamicznie zmieniającą się sytuacją na rynku i nie zostać w tyle za konkurencją. W krajach wysoko rozwiniętych są to postawy oczywiste, w Polsce stały się także w ostatnich kilkunastu latach.

Ucząc się, inwestujesz więc w swoją życiową pomyślność i sukces. To jest nasza odpowiedź na postawione wcześniej pytanie: „Dlaczego się uczysz?”.

Spróbujmy jednak uszczegółowić. Dobrze byłoby, abyś dokładnie znał cel, do którego zmierzasz, czyli konkretnie wiedział, w jakiej dziedzinie chcesz być cenionym fachowcem. Czy ma to być ekonomia, medycyna, prawo, architektura, dziennikarstwo, fizyka.

Posłużmy się przykładem dwóch uczniów: Krzysztofa i Mariusza. Krzysztof codziennie chodzi do szkoły, chodzi, bo mama mu kazała, bo nie ma innej możliwości. Dostrzega wszystkie niedogodności tej przykrew sytuacji, która go wyłącznie męczy i nudzi. Jeśli o czymś myśli, wlokąc się noga za nogą rano do szkoły, to o tym, dlaczego musi tak cierpieć.

A teraz Mariusz. Już w szkole podstawowej wiedział, że chce zostać architektem – projektować nowoczesne budynki, olbrzymie hale sportowe i lotniska najnowszej generacji. Istny pasjonat! Widzi siebie z wymarzonym dyplomem w ręku, słyszy gratulacje rodziny i przyjaciół, całym sobą odczuwa wielką dumę, szczęście i radość, towarzyszące tej sytuacji. Przeżywa już teraz swój przyszły sukces. Widzi budowle, które sam zaprojektował, samolot lądujący na płycie lotniska, która kiedyś była tylko u niego na papierze. Słyszy wyrazy uznania składane mu przez osoby dla niego ważne, odczuwa wielką radość i satysfakcję z dokonanego dzieła.

Mariusz dokładnie wie, dlaczego co rano wstaje i idzie do szkoły, po co siedzi na lekcjach i dlaczego pisze klasówki. Wie, że każdy dzień zbliża do upragnionego celu. Jak myślisz, kto osiąga lepsze wyniki w nauce?

Monika Łukasiewicz, *Sukces w szkole*

Pytania do tekstu:

- Bez czego nawet krowa nie machnie ogonem?
- Na jakie podstawowe pytanie odpowiada motywacja?
- Jakie imiona noszą opisani uczniowie?
- Dlaczego Krzysztof codziennie chodzi do szkoły?
- O czym myśli Krzysztof, idąc do szkoły?
- Kim chce zostać Mariusz?
- Dlaczego Mariusz chce zostać architektem?

5. „METODY EFEKTYWNEJ NAUKI”

UCZEŃ Z ADHD

Uczniowie z zespołem nadpobudliwości psychoruchowej ADHD to grupa dzieci, które charakteryzują się problemami w zakresie zachowania przystosowawczego. Pomimo prawidłowego rozwoju umysłowego wykazują duże trudności w nauce, ponieważ mają kłopoty z koncentracją uwagi, z jej podzielnością oraz dość często dodatkowo charakteryzują się nadmierną pobudliwością i aktywnością ruchową.

Zaburzenie uwagi rozumiane jest jako słabsza zdolność do koncentrowania się na wykonywanym zadaniu. Obejmuje ono zarówno skierowanie uwagi, jak i jej utrzymanie. U dziecka mogą występować wtedy następujące zachowania:

- bardzo szybkie rozpraszenie się (problem z utrzymaniem uwagi na jednym wybranym bodźcu),
- trudność z wyborem najważniejszego bodźca,
- trudności z utrzymaniem ciągłej uwagi podczas wykonywania jednego zadania,
- zapominanie poleceń,
- trudności z zastosowaniem się do następujących po sobie instrukcji (lecz nie z powodu niezrozumienia instrukcji),
- trudności z zapamiętaniem o zabraniu wszystkich rzeczy niezbędnych do wykonania danej czynności,
- gubienie i zapominanie rzeczy,
- trudności ze zorganizowaniem sobie pracy, nauki, zabawy,
- szybkie przerywanie rozpoczętej pracy,
- trudności z zakończeniem rozpoczętych prac,
- przechodzenie do wykonania kolejnej czynności, nie kończąc poprzedniej.

Nadmierna impulsywność to brak zdolności do zahamowania reakcji. Rezultatem są następujące zachowania:

- działanie pod wpływem impulsu (tzn. bez zastanowienia),
- wyrywanie się z odpowiedzią, zanim pytanie zostanie zadane w całości,
- trudności z czekaniem na swoją kolej, np. podczas gry zespołowej,
- przerywanie innym, np. wtrącanie się do rozmowy,
- nadmierna gadatliwość,
- brak umiejętności planowania działań,
- częsta zmiana zajęć.

Nadruchliwość to nadmierna, niczym nie uzasadniona aktywność ruchowa w porównaniu z innymi dziećmi w danej grupie wiekowej. Przejawy nadruchliwości to:

- częsta potrzeba ruchu,
- nadaktywność ruchowa podczas siedzenia: wiercenie się, kręcenie, machanie rękami, nogami („niepokój w obrębie miejsca siedzenia”),
- częste wstawanie z miejsca, chodzenie po klasie, bieganie, wspinanie się na różne przedmioty,
- manipulowanie różnymi przedmiotami, np. długopisem, gumką, skrawkiem papieru,
- nadmierna gadatliwość (nadruchliwość „w obrębie mięśni języka”),
- nadmierna hałaśliwość podczas zabawy, trudności ze spokojnym bawieniem się,
- zaczepianie, potrącanie innych.

W pracy z uczniem z ADHD nauczyciel powinien zwrócić uwagę na:

- organizację środowiska zewnętrznego, to znaczy: na ławce powinny znajdować się tylko niezbędne przedmioty, by nie rozpraszać dziecka, przybory powinny znajdować się w pudełku tak, by w trakcie zajęć nie robić niepotrzebnego zamieszania, w zasięgu ręki może znajdować się kolorowy flamaster, by zaznaczać ważne informacje, uczeń powinien siedzieć z dala od miejsca, które powoduje rozproszenie uwagi, a jednocześnie blisko nauczyciela, by mógł on kontrolować pracę ucznia (porządek, ograniczenie bodźców),
- zapewnienie uczniowi stałego miejsca w ławce przez cały rok szkolny, co zapewnia poczucie bezpieczeństwa i przewidywalności,
- stosowanie wzmocnień (pochwała, nagroda),
- stwarzanie warunków do wielokrotnego powtarzania i utrwalania materiału,
- stosowaniu technik pozyskiwania i zapamiętywania istotnych pojęć i informacji uzyskanych od nauczyciela oraz z materiałów tekstowych,
- udzielanie uczniowi nieskomplikowanych komunikatów po sprawdzeniu, czy uczeń słucha,
- rozkładanie materiału sprawdzianu na mniejsze części oraz możliwość odpowiedzi ustnej zamiast testów, które dla większości dzieci z ADHD stanowią bardzo trudny wariant,
- wspólne opracowanie sposobu przywołującego ucznia do pracy, gdy uczeń ma problemy ze skupieniem uwagi,
- wyraźne akcentowanie nowej aktywności,
- ograniczenie stosowania drastycznych środków wychowawczych (izolacja, „walki słowne”),
- skuteczne komunikowanie (krótkie instrukcje, powtarzanie),
- rutynę codziennych obowiązków,
- konsekwencję w postępowaniu,
- nawiązanie pozytywnego kontaktu emocjonalnego z uczniem,
- ustalenie obowiązującego systemu norm i zasad.

Zasady pracy:

1. Zasada regularności – są to działania w ustalonym rytmie, w których unika się gwałtownych i radykalnych zmian. Funkcjonowanie ucznia z ADHD w szkole ułatwia wyraźnie zaznaczona, regularna struktura zajęć. To gwarantuje dziecku przewidywalność sytuacji oraz zapewnia poczucie bezpieczeństwa i stałości. Znajomość planu lekcji pomaga mu w organizacji swoich zajęć oraz dostosowaniu zachowania do wymogów nauczyciela. Należy pamiętać, iż dziecko z ADHD nie lubi być zaskakiwane. Podczas lekcji można zaplanować krótkie przerwy na ruch w określonym celu.
2. Zasada powtórzeń (repetycji) – nieustające powtórzenia wymagające dużej cierpliwości i wytrwałości od nauczycieli. Wielokrotne powtarzanie jasnych, prostych poleceń i upewnianie się, czy dziecko dobrze je zrozumiało.
3. Zasada jasno sprecyzowanych reguł i norm.
4. Zasada konsekwencji działania. Spokojne i konsekwentne egzekwowanie ustalonych reguł. Konsekwencja w postępowaniu nauczyciela. Wdrażanie dziecka do finalizowania każdego podjętego zadania.
5. Zasada indywidualizacji. Dostosowania warunków kształcenia do możliwości psychofizycznych i tempa pracy ucznia. Dawanie dziecku z ADHD zadań na miarę jego możliwości (np. dzielenie zadań na mniejsze części).
6. Stosowanie wzmocnień pozytywnych. Wskazane są częste nagrody, głównie społeczne, jak pochwała, uśmiech, przytulenie lub drobne nagrody materialne – choćby za przejaw pożądanego zachowania.

7. Stworzenie odpowiedniej struktury zewnętrznej:
 - odpowiednio przygotowane miejsce pracy dziecka (miejsce jasne i pozbawione wielu bodźców),
 - ograniczanie w klasie bodźców rozpraszających uwagę (np. dekoracja sali, gazetki ściennie).
8. Właściwa komunikacja (słuchanie ucznia, komunikaty dotyczące zachowania dziecka w danej chwili, formułowanie wypowiedzi do ucznia z wykorzystaniem np. komunikatów „Ja”).
9. Stwarzanie sytuacji zapewniających sukces.
10. Zasada aktywizowania poprzez organizowanie dodatkowych aktywności pozwalających na rozładowanie emocji.
11. Zasada naprzemienności wysiłku i relaksu.
12. Zasada dostosowania struktury zajęć:
 - wskazane jest naprzemienne planowanie zajęć spokojnych oraz wymagających aktywności ruchowej,
 - na końcu lekcji należy sprawdzić, czy uczeń zanotował pracę domową oraz co i na kiedy ma przygotować. Należy dbać o to, by praca domowa była zadawana w trakcie lekcji (a nie po dzwonku).
13. Zasada współpracy z rodzicami ucznia.

Przykładowe strategie radzenia sobie z nadmierną impulsywnością:

1. Przypominaj w odpowiednim momencie zasadę, pamiętając o tym, by: były to komunikaty jasne i krótkie (mało słów), powtórzone tyle razy, ile dziecko tego potrzebuje, z towarzyszeniem dziecka aż do momentu zastosowania przez niego zasady.
2. Przewiduj sytuacje, szczególnie niebezpieczne ze względu na impulsywność dziecka (np. przechodzenie przez ulicę).
3. Bądź konsekwentny.
4. Wspólnie opracowuj sygnały, np. „Nie przerywaj. Chcę coś powiedzieć. Nie teraz”.

Przykładowe strategie radzenia sobie z nadrucliwością:

1. Pozwalaj na celowy ruch (np. przyniesienie kredy, wytarcie tablicy, siedzenie na piłce dającej możliwość podskakiwania bez przeszkadzania innym).
2. Przeplataj aktywności.
3. Pozwól dziecku na niewielki niepokój ruchowy w obrębie miejsca siedzenia, by mogło skupić się na celowej czynności.

Przykładowe strategie radzenia sobie z zaburzeniami uwagi:

1. Ograniczaj liczbę bodźców docierających do dziecka podczas wykonywania zadań.
2. Pomagaj w wybieraniu najważniejszych bodźców (np. zaznaczanie kolorem).
3. Dziel zadania na realne do wykonania części.
4. Dostosuj czas wykonania zadań do możliwości psychofizycznych ucznia.

UCZEŃ Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ W STOPNIU LEKKIM

Zaburzenia rozwojowe ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim mogą być przyczyną trudności w opanowywaniu wiadomości i umiejętności z zakresu wszystkich przedmiotów realizowanych w szkole, ponieważ mają charakter globalny i obejmują:

- funkcje instrumentalne (percepcja, pamięć, uwaga, myślenie, mowa, sprawności motoryczne i manualne),
- funkcje kierunkowe (motywacja uczenia się, kontrola emocjonalna, potrzeba osiągnięć).

Zaburzenia powodują szereg trudności w uczeniu się i przyswajaniu wiedzy, m.in.:

- brak samodzielności, pomysłowości, inicjatywy i przemyślanego planu działania,
- trudności w zakresie analizy, syntezy, abstrahowania i wnioskowania,
- słabo rozwinięta pamięć powoduje trudności z zapamiętywaniem i odtwarzaniem,
- zaburzenia orientacji przestrzennej,
- niski poziom sprawności grafomotorycznej,
- niedorozwój uczuć wyższych (społecznych, moralnych, patriotycznych, estetycznych),
- większą niż u dzieci z normą intelektualną niestałość emocjonalną, impulsywność,
- nieadekwatną / zaniżoną samoocenę,
- gorszą samokontrolę,
- mniejsze poczucie odpowiedzialności,
- trudności powiązania nowej wiedzy z wcześniej posiadaną,
- trudności w stosowaniu zdobytej wiedzy w konkretnym działaniu,
- zwolnione tempo pracy,.

Trudności te ujawniają się w szczególności w:

- przyswajaniu pojęć, umiejętności ich definiowania i budowania systemu pojęć – dotyczy to szczególnie przedmiotów ścisłych (matematyka, fizyka, chemia), ale także treści historycznych, społecznych, moralnych i estetycznych,
- wydawaniu opinii, sądów, argumentowaniu, wartościowaniu (uzewnętrznianiu swoich myśli szczególnie wówczas, gdy treść wypowiedzi oderwana jest od społecznego kontekstu),
- wnioskowaniu nawet na materiale konkretnym, ale szczególnie na materiale abstrakcyjnym, symbolicznym,
- opanowywaniu podstawowych technik szkolnych: czytania, pisania, liczenia mówienia,
- odpowiednim odbiorze intencji i rozumieniu innych osób,
- trwałym zapamiętywaniu treści, szczególnie powiązanych ze sobą logicznie,
- zaburzonej uwadze (trudności z koncentracją, zdolnością selekcjonowania informacji).

W przypadku uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim należy przewidywać znaczące zróżnicowanie ich zdolności w nabywaniu wiedzy i umiejętności z różnych dziedzin/przedmiotów. Rozwój poznawczy tych uczniów jest nieharmonijny. Cecha ta może utrudniać prowadzenie systematycznej i efektywnej pracy pedagogicznej. Można przyjąć, że efekty edukacyjne ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim nie zależą wyłącznie od jego ogólnego poziomu intelektualnego, ale także od zainteresowań, motywacji, ujawnianych niekiedy zdolności w jakiejś dziedzinie. Nauczyciel powinien mieć na uwadze również rodzinne warunki rozwojowe dziecka, w tym jego miejsce w rodzinie, ekonomiczno-kulturowe warunki życia rodziny oraz zaspokajanie przez nią podstawowych potrzeb rozwojowych dziecka (potrzeby biologiczne, bezpieczeństwa, akceptacji).

W pracy z dzieckiem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim nauczyciel powinien zwrócić szczególną uwagę na:

- uczenie się w indywidualnym tempie, wyznaczanie i osiąganie indywidualnych celów zgodnych z możliwościami ucznia,
- ograniczenie instrukcji słownych na rzecz wprowadzania słowno-pokazowych, ważne jest praktyczne oddziaływanie na sferę wielozmysłową – słowo podczas procesu nauczania schodzi na plan dalszy na rzecz zbierania doświadczeń i uczenia się przez ogląd i przeżywanie,
- stosowanie wielu powtórzeń udzielanych instrukcji i stałe utrwalanie zapamiętanych treści,
- stały nadzór, gdyż uczniowie ci szybciej się nużą, z chwilą występowania trudności łatwo rezygnują i mają tendencję do pozostawiania niedokończonej pracy,

- przywiązywanie wagi do specjalnych bodźców pozytywnych w formie pochwały, zachęty, nagrody, ważne jest nieustanne motywowanie do dalszych działań poprzez stosowanie różnego rodzaju wzmocnień,
- okazywanie aprobaty, pochwały dla podejmowanego wysiłku i akceptacji, pozwalające na budowanie pozytywnego obrazu siebie,
- wsparcie rodziców, psychoedukację i pomoc ze strony placówki edukacyjnej w radzeniu sobie z pojawiającymi się trudnościami wychowawczymi,
- wzmacnianie procesu uczenia się przez stosowanie metod aktywizujących,
- wdrażanie uczniów do samodzielności,
- nastawienie na związek między wiedzą nabywaną podczas zajęć a jej praktycznym wykorzystaniem w różnych sytuacjach życia codziennego.

Bardzo istotną sprawą w nauczaniu uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim jest motywowanie ich do pracy i systematyczne ocenianie efektów uczenia się. Nauczyciel musi zadbać o to, aby każdy uczeń miał szansę osiągnięcia sukcesu i budowania w sobie wiary we własne możliwości. Ważne jest nawiązanie współpracy z rodziną ucznia, by włączyć ją w działalność szkoły, a także w miarę możliwości zachęcenie do kontynuowania przez rodziców niektórych elementów tej działalności w domu ucznia.

UCZEŃ ZAGROŻONY NIEDOSTOSOWANIEM SPOŁECZNYM

Proces społecznego nieprzystosowania może wykształcić się w trojaki sposób:

- powstaje na zasadzie utrwalonych reakcji na sytuacje stresowe,
- występuje wówczas, gdy dziecko uczy się w najbliższym środowisku norm i zachowań niezgodnych z podstawowymi zasadami współżycia społecznego,
- jest wynikiem nawykowych niewłaściwych reakcji nabytych przez uczenie zachowań niezgodnych z normami współżycia społecznego.

Dla uczniów zagrożonych niedostosowaniem charakterystyczne są powtarzające się i utrwalone wzorce zachowań antyspołecznych, agresywnych lub buntowniczych, które mogą doprowadzić do przekroczeń norm społecznych i oczekiwań dla danego wieku.

Sposoby postępowania i formy pomocy:

- jasne określanie obowiązujących norm i konsekwentne ich przestrzeganie,
- omawianie niewłaściwych zachowań raczej w kontakcie indywidualnym niż na forum klasy,
- szukanie przyczyn niewłaściwych zachowań,
- zachęcanie do korzystania z pomocy psychologicznej,
- kierowanie sprawy do sądu w przypadku rodziny dysfunkcyjnej,
- proponowanie różnych prospołecznych działań,
- dostrzeganie i nagradzanie pozytywnych zachowań, a nie tylko piętnowanie negatywnych,
- udział w zajęciach socjoterapeutycznych,
- udział w zajęciach rewalidacyjnych po uzyskaniu orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego z uwagi na zaburzenia zachowania, niedostosowanie społeczne, zagrożenie niedostosowaniem społecznym, zagrożenie uzależnieniem.

Należy:

- zapewnić pomoc w przygotowaniu ucznia do uczestnictwa w grupie, nawiązywaniu relacji społecznych z rówieśnikami,
- ukierunkować aktywność poprzez stwarzanie odpowiednich warunków do rozwoju zainteresowań, stosowanie pozytywnych wzmocnień mających na celu podniesienie samooceny i własnej wartości, odpowiedzialności za własne działania,

- modyfikować wzory zachowań, wskazywać inne, alternatywne i adekwatne do wymagań konkretnych sytuacji wychowawczych,
- pomóc w nawiązywaniu pozytywnych kontaktów społecznych z rówieśnikami,
- włączać ucznia do zajęć mających na celu naukę radzenia sobie ze stresem i w trudnych sytuacjach, treningu umiejętności społecznych,
- promować zdrowy styl życia (profilaktyka uzależnień).

W pracy z uczniem zagrożonym niedostosowaniem społecznym nauczyciel powinien stosować zasady:

- indywidualizacji nauczania,
- stopniowania trudności,
- pomocy w nauce,
- dominacji wychowania,
- systematyczności,
- metod i form aktywizujących,
- nauczania zespołowego.

UCZEŃ Z ZABURZENIAMI W KOMUNIKOWANIU SIĘ

Termin uczniowie z poważnymi zaburzeniami w porozumiewaniu się obejmuje kilka grup dzieci:

- grupę ekspresji językowej, to znaczy tych, którzy słyszą i rozumieją mowę, jednak nie mogą jej używać w ogóle i do ekspresji potrzebują alternatywnych form języka,
- grupę języka alternatywnego, której przedstawiciele mają problem zarówno z rozumieniem mowy, jak też z językową ekspresją werbalną; aby porozumiewać się z nimi językowo, dla całego procesu trzeba ustanowić język alternatywny: formę komunikacji, dzięki której osoby te nauczą się rozumieć przekaz innych i na bazie tej umiejętności same zaczną jej używać,
- grupę wsparcia językowego; są w niej dzieci i młodzież, które rozumieją mowę i podejmują próby mówienia, jednak przekaz werbalny nie jest zrozumiały i adekwatny do potrzeb oraz możliwości poznawczych i społecznych dziecka. Dla nich język alternatywny ma stanowić uzupełnienie lub wsparcie języka mówionego.

Każdy uczeń z zaburzeniami komunikacji językowej potrzebuje:

- właściwej, rzetelnej diagnozy i decyzji specjalistów o zastosowaniu alternatywnych lub wspomagających metod komunikacji (AAC) już na poziomie wczesnego wspomaganie lub co najmniej – edukacji przedszkolnej,
- pomocy w nauce rozumienia i ekspresji na poziomie przedjęzykowym i językowym,
- indywidualnego systemu komunikacji językowej opartego na znakach językowych,
- stałej opieki terapeuty, który potrafi budować indywidualny system komunikacji dla dziecka,
- czasu na uczenie się alternatywnej lub wspomagającej formy komunikacji, zarówno w grupie (klasie) w której uczestniczy, jak też na zajęciach indywidualnych,
- nauczycieli, którzy będą używać języka alternatywnego, respektować oraz rozwijać system komunikowania się ucznia,
- procesu dydaktycznego, który uwzględnia i wykorzystuje specyficzny sposób komunikowania się dziecka,
- dostępu do materiałów dydaktycznych wykorzystujących alternatywny język,
- urządzeń technicznych (komunikatorów) oraz komputera zaopatrzonego w specjalistyczne peryferia, oprogramowanie pozwalające operować językiem alternatywnym zintegrowane z syntezatorem mowy,
- specjalnych wytycznych dotyczących nauczania języków obcych,
- możliwości odpowiedniego dostosowania sprawdzianów i egzaminów.

UCZEŃ ZE SZCZEGÓLNYMI UZDOLNIENIAMI

Uczeń zdolny charakteryzuje się wysoką inteligencją, jest twórczy i na ogół ma silną motywację do nauki. Specjalne potrzeby ucznia zdolnego wynikają z charakteryzującej go ciekawości świata, szerokich lub wąskich zainteresowań oraz umiejętności samodzielnego myślenia i skupiania uwagi na zajęciach odpowiadających jego zainteresowaniom. Szczególnie silne są jego potrzeby poznawcze, związane z występowaniem zainteresowań bardziej pogłębionych niż u osób przeciętnie uzdolnionych.

Uczeń zdolny, aby w pełni móc rozwijać swoje uzdolnienia, potrzebuje naszego wsparcia, właściwego pokierowania jego dalszym procesem kształcenia. Rozwój uzdolnień ucznia zależy od sposobu pracy z nim. Każdy nauczyciel powinien dołożyć więc wszelkich starań, by uczeń zdolny mógł w pełni rozwijać swoje uzdolnienia i osiągnąć jak najlepsze wyniki. Rozpoczynając pracę z takimi uczniami, należy przede wszystkim dobrze rozeznaczyć w ich potrzebach i ustalić z nim plan działania. Razem z uczniem należy poszukiwać najbardziej aktywizujących form i metod pracy zarówno w procesie lekcyjnym, jak i w szeroko rozwiniętej na terenie naszej szkoły działalności pozalekcyjnej.

Ogólne zasady organizacji pracy ucznia zdolnego:

- utrzymać wysoki poziom stawianych uczniowi zadań i zapewnić sensowność zajmowania się nietypowymi zadaniami, ćwiczeniami, doświadczeniami, badaniami, projektami,
- uczyć obszerniejszego materiału lub nawet innego, stawiać uczniowi indywidualne cele, np. udział w konkursach i olimpiadach przedmiotowych, kursach e-learningowych, pomoc kolegom w nauce (wolontariat),
- znaczące osiągnięcia powinny być doceniane i uzasadnione nagrodą,
- wszystkie pomysły i prace traktować z powagą i życzliwością.

Mając w klasie ucznia uzdolnionego, podczas lekcji można:

- przydzielać mu dodatkowe zadania do rozwiązania w czasie lekcji,
- różnicować zadania klasowe, kontrolne i domowe,
- stwarzać sytuacje problemowe, zachęcać uczniów do usuwania problemów i oceniania każdego pomysłu, samodzielnego układania zadań, rebusów, łamigłówek oraz zagadek,
- zlecać opracowanie nowego materiału z podręcznika i referowanie go kolegom,
- powierzać przewodnictwo w grupach lekcyjnych oraz wdrażać uczniów do roli asystenta,
- informować uczniów o nowinkach książkowych.

Proponowane metody pracy:

- problemowe,
- kształtujące poszukiwanie, porządkowanie i wykorzystanie informacji z różnych źródeł,
- stosowania zdobytej wiedzy w praktyce,
- rozwijania zainteresowań,
- skutecznego porozumiewania się w różnych sytuacjach,
- prezentowania własnych poglądów, umiejętności argumentacji,
- zarządzania swoim potencjałem,
- kształtujące prawidłowe stosunki interpersonalne,
- aktywizujące,
- pozwalające uczniowi ocenić stan swojej wiedzy.

UCZEŃ ZE SPEKTRUM AUTYZMU / Z ZESPOŁEM ASPERGERA

Autyzm jest całościowym, złożonym zaburzeniem rozwoju, pojawia się u dziecka bardzo wcześnie. Ma przypuszczalnie wrodzone przyczyny i charakteryzuje się specyficznymi trudnościami, przy czym

o specyfice tych trudności decyduje to, że występują w pewnym charakterystycznym układzie: najważniejsze są zaburzenia relacji społecznych, deficyty w porozumiewaniu się oraz sztywne wzorce zachowania.

Deficyty w funkcjonowaniu społecznym są najbardziej charakterystycznym objawem dla tego zaburzenia:

- nienawiązywanie kontaktu wzrokowego,
- nieadekwatne do sytuacji: wyraz twarzy, postawa ciała i użycie gestów,
- nieadekwatny rozwój związków rówieśniczych obejmujących podzielenie zainteresowań, czynności, emocji,
- nieadekwatne reagowanie na emocje innych osób,
- brak spontanicznej potrzeby dzielenia z innymi radości, zainteresowań lub osiągnięć (dzielenie uwagi),
- zaburzona zdolność do monitorowania uwagi innej osoby,
- zaburzone naśladowanie innych osób,
- brak zainteresowania innymi ludźmi,
- brak podejmowania wspólnej aktywności z rówieśnikami.

Nieprawidłowości w porozumiewaniu się:

- opóźnienie lub brak rozwoju językowego (brak prób kompensowania przez alternatywne sposoby komunikacji),
- niepoprawne użycie języka,
- zaburzenia związane z inicjowaniem lub podtrzymywaniem konwersacji,
- brak spontanicznej zabawy opartej na naśladowaniu, brak zabawy symbolicznej,
- powtarzanie pojedynczych słów lub fraz (echolalia bezpośrednia i odroczone) bez funkcji komunikacyjnej,
- posługiwanie się językiem idiosynkratycznym (język właściwy danej osobie),
- dziwaczne neologizmy,
- dosłowne rozumienie języka,
- nieodpowiednie, nietaktowne uwagi,
- echolalia natychmiastowa, odroczone.

Ograniczone, powtarzające się wzorce zachowań:

- zaabsorbowanie jednym lub kilkoma stereotypowymi lub ograniczonymi wzorcami zainteresowań, których intensywność lub przedmiot są nietypowe,
- sztywne przywiązanie do specyficznych, нефunkcjonalnych zwyczajów lub rytuałów,
- powtarzające się manieryzmy ruchowe i stymulacje dźwiękowe,
- koncentracja na cząstkowych właściwościach przedmiotów,
- trudności z dopasowywaniem się do nowych sytuacji,
- trudności przy przejściach z jednego zajęcia w drugie,
- brak lub ograniczona umiejętność naśladowania,
- nadmierna wrażliwość na niektóre dźwięki, zapachy, światło, dotyk,
- zachowania autoagresywne, napady furii.

Edukacja ucznia z autyzmem powinna być zorganizowana na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydanego przez Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną. Uczniowi mającemu orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego należy zapewnić: realizację zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia, odpowiednie warunki do nauki.

Dla ucznia z autyzmem należy:

- wybrać najkorzystniejsze formy stymulacji, terapii, np. integracja sensoryczna, trening umiejętności społecznych, zajęcia z logopedą itp.,
- przygotować odpowiednie warunki do nauki,
- zorganizować odpowiednie środki dydaktyczne wspierające naukę,
- stworzyć program adaptacji ucznia,
- opracować plan codziennych czynności, zajęć, tak by uczeń ze spektrum autyzmu wiedział, co go czeka i czuł się bezpiecznie, ostrzegać ucznia o wszystkich zmianach,
- stworzyć instrukcje wykonywania zadań,
- dawać uczniowi szansę na wykonanie zadań w preferowany przez siebie sposób (np. częściej wypowiedź pisemna zamiast ustna),
- wzmacniać pozytywne zachowania (wzmocnienie rzeczowe, dotyczące przywilejów i aktywności, społeczne),
- pamiętać o indywidualnym podejściu, kontakcie wzrokowym, o odpowiedniej komunikacji. Mów do dziecka wolno, mało, treściwie i niskim tonem. Buduj proste zdania. Używaj łatwego zrozumiałego dla dziecka słownictwa. Daj chwilę dziecku na przemyślenie i zareagowanie na polecenie, odpowiedź. Dłuższy czas na przyswojenie informacji. Dziecko myśli w sposób konkretny, język traktuje dosłownie. Nie używaj idiomów, metafor, sarkazmów itp.,
- w razie potrzeby wprowadzić komunikację alternatywną.

W czasie lekcji należy:

- kiedy uczeń ma odpowiadać, powtórzyć pytanie jeszcze raz,
- przy tłumaczeniu zadania całej klasie stać przy dziecku,
- w czasie prowadzenia lekcji stosować takie zwroty: „To bardzo ważne. To będzie na sprawdzianie”,
- pozwolić uczniowi zaznaczać pisakiem najważniejsze informacje w książce, odrabiać część zadań na komputerze,
- stosować rysunki, zakreślacze, pisać zadanie na tablicy itp.,
- w czasie lekcji stosować przerwy śródlekcyjne, np. poprosić ucznia by: wyrzucił śmieci, zaniósł coś do sekretariatu, wyptukał gąbkę,
- stworzyć podpowiedzi zachowania się: algorytm postępowania w danej sytuacji, gest czy karteczka przypominające o dobrym zachowaniu.

UCZEŃ Z DYSLEKSJĄ

Ogólne zasady postępowania z uczniem z dysleksją rozwojową:

1. Unikać głośnego odpytywania z czytania przy całej klasie; wskazówka ta dotyczy przede wszystkim dzieci młodszych. Jeśli nauczycielowi dla oceny umiejętności ucznia niezbędne jest głośne czytanie, należy przeprowadzić je na przerwie, po zakończeniu lekcji.
2. Ograniczać czytanie obszernych lektur do rozdziałów istotnych ze względu na omawianą tematykę, akceptować korzystanie z nagrań fonicznych, w wyjątkowych przypadkach z ekranizacji, jako uzupełnienia samodzielnie przeczytanych rozdziałów.
3. Kontrolować stopień zrozumienia samodzielnie przeczytanych przez ucznia poleceń, szczególnie podczas sprawdzianów (wolne tempo czytania, słabe rozumienie jednorazowo przeczytanego tekstu może uniemożliwić wykazanie się wiedzą z danego materiału).
4. Ze względu na wolne tempo czytania lub/i pisania zmniejszyć liczbę zadań (poleceń) do wykonania w przewidzianym dla całej klasy czasie lub wydłużyć czas pracy dziecka. Formy te należy

- stosować zamiennie – uczeń pozostawiony w klasie dłużej niż rówieśnicy, narażony na komentarze z ich strony, sam zacznie rezygnować z dodatkowego czasu.
5. Ograniczać teksty do czytania i pisania na lekcji do niezbędnych notatek, których nie ma w podręczniku; jeśli to możliwe, dać dziecku gotową notatkę do wklejenia. Zalecenie to jest szczególnie istotne w przypadku dzieci małych lub starszych, u których stwierdzono dysgrafię.
 6. Pisemne sprawdziany powinny ograniczać się do sprawdzanych wiadomości, wskazane jest zatem stosowanie testów wyboru, zdań niedokończonych, tekstów z lukami – pozwoli to uczniowi skoncentrować się na kontrolowanej tematyce, a nie na poprawności pisania.
 7. Wskazane jest preferowanie wypowiedzi ustnych. Sprawdzanie wiadomości powinno odbywać się często i dotyczyć krótszych partii materiału. Pytania kierowane do ucznia powinny być precyzyjne.
 8. W przedmiotach ścisłych: podczas wykonywania ścisłych operacji wymagających wielokrotnych przekształceń należy umożliwić dziecku ustne skomentowanie wykonywanych działań. W ocenie pracy ucznia wskazane jest uwzględnienie poprawności toku rozumowania, a nie tylko prawidłowości wyniku końcowego. W przypadku prac pisemnych z przedmiotów ścisłych i im pokrewnych, nauczyciel powinien zwrócić uwagę na graficzne rozplanowanie sprawdzianów – pod treścią zadania powinno być wolne miejsce na rozwiązanie. Pozwoli to uniknąć niepotrzebnych pomyłek przy przepisaniu zadań na inną stronę, np. gubienia, mylenia znaków, cyfr, symboli, tak charakterystycznych dla dzieci z dysleksją.
 9. Materiał programowy wymagający znajomości wielu wzorów, symboli, przekształceń można podzielić na mniejsze partie. Tam, gdzie jest taka możliwość, pozwolić na korzystanie z gotowych wzorów, tablic itp.
 10. Unikać „wrywania do odpowiedzi”. Jeśli to możliwe, uprzedzić ucznia (na przerwie lub na początku lekcji), że będzie dzisiaj pytany. W ten sposób umożliwiamy dziecku przypomnienie wiadomości, skoncentrowanie się, a także opanowanie napięcia emocjonalnego często blokującego wypowiedź.
 11. Dobrze jest posadzić dziecko blisko nauczyciela, dzięki temu zwiększy się jego koncentracja uwagi, ograniczeniu ulegnie liczba bodźców rozpraszających, wzrośnie bezpośrednia kontrola nauczyciela, bliskość tablicy pozwoli zmniejszyć liczbę błędów przy przepisaniu.
 12. Złagodzić kryteria wymagań z języków obcych. Uczeń mający problemy z opanowaniem ojczystego języka prawie zawsze ma trudności z mówieniem, rozumieniem, czytaniem i pisaniem w języku obcym.
 13. Podczas oceny prac pisemnych nie uwzględniać poprawności ortograficznej lub oceniać ją opisowo. Należałoby pozwolić uczniom na korzystanie ze słowników ortograficznych podczas pisania wypracowań, prac klasowych. Postępy w zakresie ortografii sprawdzać za pomocą dyktand z komentarzem, okienkiem ortograficznym, pisania z pamięci. Zakres sprawdzianu powinien obejmować jeden rodzaj trudność ortograficznych – umożliwi to skoncentrowanie się na zagadnieniu, tym samym zmniejszając liczbę błędów i dając poczucie sukcesu.
 14. W przypadku ucznia z dysgrafią wskazane jest akceptowanie pisma drukowanego, pisma na maszynie, komputerze, zwłaszcza prac obszernych (wypracowań, referatów). Nie należy również oceniać estetyki pisma, np. w zeszytach. Jeśli pismo dziecka jest trudne do odczytania, można zamienić pracę pisemną na wypowiedź ustną.
 15. Bazować na polisensorycznych (angażujących wszystkie zmysły) metodach nauczania.
 16. Przekazywać uczniom spostrzeżenia na temat ich pracy. Zauważać zrobione postępy.
 17. Systematycznie przeglądać zeszyty.

Problemy pojawiające na się na lekcjach języka angielskiego u uczniów z dysleksją rozwojową:

- trudności z zapamiętaniem słówek, struktur gramatycznych,
- problemy z budowaniem wypowiedzi ustnych,
- trudności z rozumieniem i zapamiętywaniem tekstu mówionego lub nagranego na taśmę,
- problemy z odróżnianiem słów podobnie brzmiących,
- błędy w pisaniu – trudności z odróżnianiem wyrazów podobnych,
- trudności z poprawnym pisaniem, pomimo dobrych wypowiedzi ustnych,
- kłopoty z zapisem wyrazów w poprawnej formie gramatycznej,
- wymaganie więcej czasu na zastanowienie się i przypomnienie słówek, zwrotów,
- gubienie drobnych elementów graficznych, opuszczanie i przestawianie liter,

Zasady postępowania z uczniem z dysleksją rozwojową na lekcjach języka angielskiego:

- więcej czasu na opanowanie zestawu słówek,
- w fazie prezentacji leksyki zwolnić tempo wypowiedzanych słów i zwrotów, a nawet wypowiedać je przesadnie poprawnie,
- można pozwolić na korzystanie z dyktafonu podczas lekcji,
- nowe wyrazy objaśniać za pomocą polskiego odpowiednika, w formie opisowej, podania synonimu, antonimu, obrazka, tworzenia związku z nowym wyrazem,
- w zapamiętywaniu pisowni stosować wyobrażanie wyrazu, literowanie, pisanie palcem na ławce, pisanie ze zróżnicowaniem kolorystycznym liter,
- przy odczytywaniu tekstu przez nauczyciela pozwalać na korzystanie z podręcznika,
- w nauczaniu gramatyki można stosować algorytmy w postaci graficznej wykresów, tabeli, rysunków,
- podczas prezentacji materiału zestawiać zjawiska gramatyczne języka polskiego ze zjawiskami gramatycznymi charakterystycznymi dla języka angielskiego,
- prowadzić rozmówki na tematy dotyczące uczniów,
- dawać więcej czasu na wypowiedzi ustne i prace pisemne,
- liberalnie oceniać poprawność ortograficzną i graficzną pisma,
- oceniać za wiedzę i wysiłek włożony w opanowanie języka, kłaść większy nacisk na wypowiedzi ustne.

6. „PREZENTACJA PRZYPADKU”

Dziewięcioletnia pacjentka została skierowana do Oddziału Klinicznego Psychiatrii i Psychoterapii Wieków Rozwojowych w Centrum Pediatrii w Sosnowcu przez lekarza psychiatrę. Przyczyną jej przyjęcia na oddział były groźby kierowane przez dziewczynkę do nauczycieli w szkole, że wyskoczy przez okno. Zapytana o rozumienie swojego pobytu w szpitalu wytłumaczyła, że „to przez ADHD”, co w jej rozumieniu było tożsame z byciem niegrzeczną. Dziewczynka od 4. roku życia była objęta pomocą psychologiczną z powodu zdiagnozowanej w poradni psychologiczno-pedagogicznej nadpobudliwości psychoruchowej i zaburzeń koncentracji. W wieku około 5 lat została objęta opieką psychiatryczną z powodu zaburzeń zachowania i emocji, określanych jako wtórnych wobec nadpobudliwości. Ponadto – jak wynikało z wywiadu – prezentowała skłonność do zachowań impulsywnych, trudności w radzeniu sobie z frustracją oraz problemy z nauką pomimo normy intelektualnej.

Rozmowa z matką ujawniła, że znaczące trudności dziecka, koncentrowały się głównie wokół zaburzeń zachowania (wtórnie do których – jak się okazało w trakcie obserwacji funkcjonowania dziewczynki na oddziale – występowały nadpobudliwość i zaburzenia koncentracji). Zaburzenia zachowania rozpoczęły się w momencie regularnych wyjazdów ojca za granicę w celach zarobkowych i „poprawy sytuacji finansowej w rodzinie”. Sytuacja rodzinna pacjentki była skomplikowana. Dziewczynka pochodziła z rodziny wielodzietnej, w której, jak stwierdziła matka, „nigdy się nie przelewało”; miała brata bliźniaka oraz troje starszego rodzeństwa w okresie adolescencji. Po narodzinach bliźniąt matka pracowała dorywczo, sprząając w szkole, ponieważ miała trudności z uzyskaniem stałego zatrudnienia.

Ojciec pracował w pobliskim zakładzie, z którego – z powodu przeprowadzanej restrukturyzacji – został zwolniony. Rodzice okazjonalnie korzystali ze wsparcia dziadków, ale trudna sytuacja pozostawała nie bez wpływu na rodzinę. Rodzice swoje frustracje odreagowywali, sięgając po alkohol. Okresowo zdarzały się również zachowania przemocowe wobec żony i starszych dzieci. Przełomowym dla rodziny momentem była decyzja o wyjeździe ojca do pracy za granicę (pracował jako kierowca). Wyjeżdżał na około 6 miesięcy, wracając na miesiąc do Polski. Taka sytuacja miała się utrzymywać przez około 7 lat. W trakcie kontaktu z dziewczynką można było zaobserwować silną idealizację rodziców, szczególnie zaś nieobecnego ojca.

Pacjentka z utęsknieniem oczekiwała jego powrotu, często zdarzało jej się fantazjować o tym, gdzie razem z tatą pojedą, gdy wróci i co od niego dostanie. Ze smutkiem wynikającym ze straty ojca oraz złością za opuszczenie (również emocjonalne ze strony nieradzącej sobie z sytuacją matki) radziła sobie przez odreagowywanie – okresowe zachowania impulsywne o charakterze agresywnym (np. uderzanie innych), które zdarzały się najczęściej w sytuacjach emocjonalnie trudnych, takich jak na przykład brak przez dłuższy czas odwiedzin i zainteresowania ze strony matki. Inne trudności prezentowane przez pacjentkę obejmowały kłótnie z bratem bliźniakiem, koleżankami w szkole i pacjentami na oddziale czy agresję słowną. Dziewczynka prezentowała dużą nieufność, brak wiary w siebie i swoje możliwości, trudności w radzeniu sobie z frustracją. Ponadto z lęku przed ponownym odrzuceniem (tak właśnie na poziomie nieświadomym przeżywała wyjazd ojca) prowokowała ponowne odrzucenie przez swoje zaburzenia zachowania. Miała tendencję do tłumienia emocji oraz umniejszania wagi własnych potrzeb, w sytuacjach trudnych emocjonalnie wycofywała się w świat marzeń i wspomnień dotyczących idealizowanej przez nią przeszłości. W funkcjonowaniu dziecka na oddziale widoczna była silna potrzeba bezpieczeństwa i akceptacji oraz tzw. lepkość uczuciowa, która przejawiała się niepohamowanym poszukiwaniem kontaktu z osobami dorosłymi czy próbami zyskania uwagi np. przez pomoc w obowiązkach (chęć pomagania pielęgniarkom przy rozdawaniu posiłków, mierzeniu ciśnienia itp.).

U dziewczynki widoczna była również potrzeba bezpieczeństwa oraz jasnych i przewidywalnych granic (rola ojca). Praca terapeutyczna z pacjentką początkowo koncentrowała się głównie na stworzeniu jej sytuacji bezpieczeństwa i przewidywalności, redukowaniu poczucia winy oraz wzmacnianiu pozytywnych zachowań i starań dziewczynki, która wyraźnie prezentowała tendencję do umniejszania swojej wartości i przypisywania sobie odpowiedzialności za niekorzystne sytuacje w życiu całej jej rodziny (miała poczucie, że to wszystko przez jej „ADHD”). Kiedy poczuła się bezpiecznie na oddziale i związała się z nim, zaczęły uwidaczniać się jej skłonności do idealizacji postaci dla niej znaczących, co znajdowało swój oddźwięk również w relacji terapeutycznej. Dążyła ona do uzyskania kontaktu, „chroniła” terapeutkę przed swoją złością, w trakcie spotkań unikała mówienia o swoich trudnościach, przynosiła jej w prezencie rysunki.

Te zachowania rozumiane były jako analogiczne do tych występujących w relacji z matką, przeżywaną jako bezradną i wymagającą ochrony. Po próbach konfrontowania dziewczynki z doświadczanymi przez nią emocjami wobec matki i próbami poradzenia sobie z tym, pojawił się temat złości do nieobecnego ojca. W tym czasie praca z dziewczynką koncentrowała się głównie na rozwijaniu umiejętności wyrażania wprost swoich emocji, potrzeb i oczekiwań oraz umiejętności czerpania wsparcia od osób emocjonalnie i fizycznie dostępnych.

Przypadek małej pacjentki jest jednym z wielu, z którymi autorzy spotykają się w trakcie pracy na oddziale, gdzie obserwują wzajemne oddziaływanie na siebie czynników obejmujących predyspozycje intrapsychiczne, rodzinne oraz socjologiczne. Ich współwystępowanie należy rozważać jako predysponujące do wystąpienia trudności wymagających hospitalizacji. Należy również podkreślić, że zjawisko eurosieroctwa, które obserwują wśród swoich pacjentów, samo w sobie nie stanowi źródła zaburzeń, ale w połączeniu z indywidualnymi predyspozycjami – może powodować powstawanie trudności. Obserwowany natomiast jest fakt, iż pacjenci, których z aspektu socjologicznego można definiować jako eurosieroty, przejawiają podobieństwo cech i zachowań patologicznych, których wystąpienie ich opiekunowie często łączą z wyjazdem i brakiem stałego kontaktu z osobą znaczącą.

Wnioski:

Współcześnie definicje sieroctwa obejmują zaburzenia relacji rodzic–dziecko, mogące obejmować obszary wzajemnego kontaktu, emocjonalności czy też procesów socjalizacyjnych, mających swe konsekwencje w funkcjonowaniu społecznym. Zjawisko eurosieroctwa jest częste i powszechne, należy je rozumieć jako socjologiczny aspekt, który pozwala usystematyzować i dookreślić wspólne, obserwowane cechy i ich etiologię. Rolą psychoterapii staje się wzmacnianie procesów socjalizacji, przepracowanie wypieranych uczuć, zmiana mechanizmów obronnych na bardziej dojrzałe oraz trening umiejętności poszukiwania wsparcia wśród innych dostępnych aktualnie osób. Dziecko z zaburzeniami więzi wykazuje nieumiejętność tworzenia prawidłowych relacji, ma poczucie odrzucenia i straty spowodowanej zaburzoną więzią z rodzicem/rodzicami, przejawia nieufność w tworzeniu relacji, wynikającą z braku bezpieczeństwa i poczucia stabilności. Jego zaniżona samoocena może przejawiać się agresją, autoagresją, prowokowaniem do ponownego odrzucenia w celu ochrony przed jego przeżyciem, trudnością w respektowaniu granic interpersonalnych oraz norm społecznych. Podejmując pracę z pacjentem, należy pamiętać o aspekcie indywidualnym (np. o poziomie rozwoju inteligencji, dojrzałości emocjonalnej, siły ego, stosowanych mechanizmów obronnych ego, obecności oraz umiejętności korzystania ze wsparcia). Podejmując próbę generalizacji wobec zjawiska eurosieroctwa oraz różnorodności rozpoznanych psychiatrycznych, można wyodrębnić wspólne cechy przeżywania i zachowania, które stają się patologizujące dla młodego człowieka.

Wystąpienie i dominacja patologicznych zachowań, które poprzez swą intensywność, długość i stałość zostają objęte diagnozą psychiatryczną, zależą od wcześniejszych relacji ze znaczącymi osobami oraz dojrzałości funkcji ego, które determinują stosowane przez dziecko w sytuacji kryzysu mechanizmy obronne. Podejmując pracę z pacjentami, którzy w rozumieniu socjologicznym definiowani są jako eurosieroty, autorzy obserwują wśród pacjentów Oddziału Klinicznego Psychiatrii i Psychoterapii Wiekowej wspólne obszary wymagające pracy, które obejmują:

- przepracowanie złości względem znaczących osób, które przestają być dostępne fizycznie. Złość często jest tłumiona lub zaprzeczona i realizowana w sposób chroniący dziecko przed dostaniem się do jego świadomości. Efektem tego jest występowanie zaburzeń patologizujących funkcjonowanie i będących często autodestrukcyjnymi,
- pracę nad niwelowaniem zachowań typu acting out, mających charakter autodestrukcyjny oraz próbę ich zamiany na bardziej dojrzałe i bezpieczne,
- pracę nad zdjęciem poczucia winy, które często wpływa na zaniżone poczucie wartości, wynikające z poczucia bycia „nieodpowiednim dzieckiem”, które zostało opuszczone,
- konfrontację dziecka z konsekwencjami podejmowanych zachowań destrukcyjnych,
- rozwijanie umiejętności poszukiwania i brania wsparcia,
- podejmowanie działań reparacyjnych, dzięki którym dziecko pozostające w relacji psychoterapeutycznej może ponownie wejść w relację będącą bezpieczną i przewidywalną, dającą mu możliwość odreagowania nagromadzonych emocji,
- rozwijanie umiejętności wyrażania wprost swoich emocji, potrzeb i oczekiwań,
- wspólne poszukiwanie i wskazywanie kierunków rozwojowych.

Dzieci definiowane jako eurosieroty często wycofują się z kierowania wprost treści o charakterze emocjonalnym względem osób znaczących. Dzieje się tak z lęku, że zranienie lub zezłoszczenie nieobecnego rodzica spowoduje jego utratę. Dzieci, aby poradzić sobie z brakiem kontaktu z osobami znaczącymi, przyjmują różne techniki przystosowawcze. Wśród nich osoby badające zjawisko wymieniają: akceptację, cichą tęsknotę, zamknięcie się w sobie, bunt i niezgodę na nieobecność rodziców, stwarzanie problemów wychowawczych. W związku z prezentowanymi trudnościami wsparcie specjalisty jest niezwykle istotne.

Zagadnienia:

1. Jakie symptomy eurosieroctwa wykazuje dziewczynka?
2. Jakie działania może podjąć wychowawca dziewięciolatki?
3. Jakie działania mogą podjąć nauczyciele dziewczynki?

Projekt „Żuławska Szkoła Ćwiczeń”
jest współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego
w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

**Rzeczpospolita
Polska**

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

